

Pred rozliatou milosťou sa nemožno ukryť

Terézia Veľká v 24. a 25. kapitole Knihy života

Alžbeta Dufferová

Dom Quo Vadis v Bratislave 18. januára 2017

Anotácia

Štúdia sa venuje 24. kapitole Knihy života a prvej tretine 25. kapitoly. Prvá si všíma modlitbu, čo už má svoje základy, druhá spôsob ako chápať, čo Boh hovorí duši bez toho, aby to počula. Darmo sa Terézia usilovala rozptýliť, utiahnuť sa „do kúta“ pred milosťami a darmi, ktorými ju Pán obsypával, Pánova veleba ju o to viac vťahovala do svojej nehy a slávy a nijako sa z nej nemohla vymaniť. Pochopila, že vnútorná modlitba nebola viac v jej rukách, ale že sa začala dvíhať ako budova, ktorá už má svoje základy. Sústredila sa viac na pokánie, ktoré pre svoje veľké ochorenia zanedbala. Jej spovedník Diego de Cetina a rytier De Salcedo ju povzbudili ísť vo veciach modlitby za pátrom Františkom (svätý František de Borja) zo Spoločnosti Ježišovej. Na duchovnej ceste je dôležité porozumieť vlastnej situácii a zaumieniť si vo všetkom poslúchať Pána a tých, ktorí ho reprezentujú.

24. kapitola – Poslušnosť – Nemožnosť odolávať Pánovým omilosteniam – Pánovo gesto

Ľady sa začínajú topiť

Potešená a posilnená Pánovou milosťou, Terézia sa rozhodne, že ničomu sa nebude vyhýbať, čo jej Pán prikáže. Rozhodla sa teda pre poslušnosť. Preukazovala ju hlavne tým, že poslúchala, aj keď nedokonale – ako hovorí – svojich spovedníkov – išlo skoro vždy o „tých požehnaných mužov zo Spoločnosti Ježišovej“. Jej duša poznáva dobrodenia, ktorými ju Pán začal sýtiť a po spovediach sa stávala takou mäkkou a flexibilnou, že nebolo ničoho, čo by ju zastavilo vo vykonávaní toho, čo jej nakazovali. Aké dobrodenia jej z toho vzišli?

Terézia sa disponuje na všetko čo prichádza od Pána

Začala sa vo všetkom meniť, aj keď ju spovedník k tomu netlačil, skôr to sa jej zdalo,

že si to ani nevšímal. Táto sloboda ju ale ešte viac podnecovala robiť všetko z lásky k Pánovi a milovať ho čo najviac.

Asi dva mesiace činila všetko, aby odporovala darom a omilosteniam Boha. Čo sa týka vonkajška, zbadali to aj druhí, pretože Pán ju začal povzbudzovať vo veciach, ktoré sa už aj druhým – čo ju poznali – zdali prehnányimi, dokonca aj v kláštore Vtelenia, kde sa nachádzala, hoci v tých veciach, ktoré boli jej povinnosťou zo zvyku a zo sľubov, zaostávala.

Spomínaná rezistencia k zvláštnym Pánovým darom a omilosteniam je čosi celkom iné ako odpor kladený milosti, ktorú my, hriešnici obyčajne činíme Bohu a hatíme tým jeho plány s nami. U Terézii a iných mystikov je to nutný postoj, ktorý sa Bohu páči a na ktorom trvá, lebo takým dušiam musí byť Boh všetkým, a nie Jeho dary či charizmy. Terézia prezrádza, koľko „získala z tohto odporovania chuti a darom od Boha, ktorému ju učila Jeho Veleba. Lebo predtým sa nazdávala, že k získaniu priazne pri modlitbe bolo potrebné utiahnuť sa a takmer sa neodvažovala ani pohnúť“. Teraz prichádza na to, že čím viac sa usiluje rozptýliť, tým viac ju Pán prikrýva s onou jemnosťou a slávou, ktorá ju celú obopína a spod ktorej nijako nemôže uniknúť. Tak veľmi si na to dávala pozor, že ju to až bolelo, a Pán jej o to viac darov udeľoval. V priebehu spomínaných dvoch mesiacov lepšie pochopila, že tieto veci nie sú v jej rukách a že vôbec nezávisia od nej.

Citlivosť voči urážkam Boha a jej odraz v modlitbe

Jej láska k človečenstvu Ježiša Krista ďalej vzrastá a jej modlitba sa začína usadzovať ako budova, ktorá už má základy. Terézia sa sústreďuje na pokánie, ktoré zanedbala pre veľké choroby, ktoré ju trápili. Onen svätý muž, ktorý ju spovedával jej povedal, že niektoré veci jej nemohli škodiť, že Pán jej nie náhodou posielal choroby. Keďže sama nechcela robiť pokánie, Boh jej musel nejaké zaistiť. Kázal jej robiť niektoré umŕtvovania, ktoré jej neboli veľmi po chuti. Všetko robila, pretože sa jej zdalo, že to chcela Božia Veleba a že jej spovedníkovi dával milosť, aby jej to prikazoval takým spôsobom, aby ona mohla poslúchnuť. Začala už vnímať aj tie najmenšie urážky, ktoré spôsobovala Bohu. O akúkoľvek povrchnú vec šlo, pokiaľ ju neopustila, nemohla sa sústrediť na modlitbu. Veľa sa modlila,

pretože Pán ju držal za ruku. Jednala s jeho služobníkmi tak, aby nemohla cúvnuť a zdalo sa jej priam zločinom, keby oni kvôli nej mali stratiť dôveru.

Stretnutie s Franciscom de Borja

V tom období prišiel jedného dňa do kláštora Vtelenia páter Francisco de Borja, vojvodca z Gandie. Nechal všetko a vstúpil do Ježišovej spoločnosti. Svätý Ignác ho menoval za Komisára pre Španielske Provincie (7.1. 1554), neskôr sa stal aj generálom jezuitov. Pozvaný kapitulou Avily v máji 1554, kázal v ktorýsi júnový deň oktávy Tela a Krvi Kristovej v katedrále. V tom čase sa na podnet Teréziinho spovedníka – pátra Diego de Cetina a svätého rytiera – Františka de Salcedo stretol prvýkrát so sväticou, druhýkrát to mohlo byť pravdepodobne v roku 1557. Chcel ju vypočuť o modlitbe, ktorú mala. Terézia mu dôverovala, lebo si uvedomila čo všetko nechal pre Pána a ako mu to Pán splácal už v tomto živote. Potom, čo ju vypočul, povedal jej, že to je dar Božieho ducha čo má a odporúčal jej, aby modlitbu vždy začínala niektorým z výjavov Umučenia Pána a keby potom jej Pán chcel povzniesť ducha, aby sa nevzpierala, ale nechala, aby ju unášala Jeho Veleba, ale nie aby ona sa o to usilovala. Terézia si túto radu vzala k srdcu ako liek, lebo videla, že radca má v tom veľkú skúsenosť. Povedal jej ešte, že by bolo chybou viac odolávať Pánovým milostiam. To ju nesmierne potešilo a tešil sa s ňou aj rytier František de Salcedo, ktorý jej vždy bol naporúdzi.

Jej spovedníka, pátra Diega krátko na to premiestnili do Salamanky, aby si ukončil štúdiá. To sa jej veľmi bolestne dotklo, lebo si myslela, že znova sa stane nedbalou a nezdalo sa jej možným nájsť si druhého, jemu podobného duchovného vodcu. Jej duša zostala ako na púšti, veľmi zarmútená, plná obáv. Nevedela čo má robiť. Istá príbuzná si ju vzala do svojho domu a ona sa pokúsila nájsť si iného spovedníka zo Spoločnosti. Pán ju usmernil k priateľstvu s istou vdovou – Doña Guiomar de Ulloa, ktorá mala jednu sestru mníšku. Terézia sa o nej vyslovila, že to bola žena modlitby a cnosti, že bola v jej dome mnoho dní. Jej duša, vidiac svätosť tejto ženy v akomkoľvek konaní, mala z nej veľký úžitok. Priviedla ju k svojmu spovedníkovi P. Juan de Prádanos SJ (1528-1597) a ten potom

spovedával aj Teréziu.

Vedenie Terézie pátrom Juanom de Prádanos SJ a jej prvé uchvátenie

„Tento páter ma začal usmerňovať k väčšej dokonalosti. Povedal mi, že ide hlavne o to, aby sme uspokojili Boha a že preto treba urobiť všetko.“ Terézia sa priznáva, že v tom čase bola veľmi slabá, s mnohými vrtochmi, najmä, že jej pripadalo ťažkým zanechať niektoré priateľstvá, ktoré mala, hoci nimi neurážala Boha. Zdalo sa jej, že opustiť ich, by bola veľká nevďačnosť. Páter jej ale povedal, aby to odovzdala Bohu a aby sa niekoľko dní modlila hymnus *Veni, Creator* s úmyslom, aby dostala v tejto veci viac svetla a prosbou, aby jej Boh pomohol uspokojiť ho vo všetkom. Ako sa tak raz dlho modlila, Pán jej prvýkrát (pravdepodobne v roku 1556 alebo 1557) udelil dar uchvátenia (*arrobamiento*, špan.), pričom počula tieto slová: *Už nechcem, aby si sa zhovárala s ľuďmi, ale s anjelmi*. Náramne sa zľakla, lebo ten pohyb bol príliš prudký a kdesi hlboko v duchu. Na druhej strane však získala veľkú útechu. Strach, ktorý spôsobil táto novota, v nej pretrvával.

Efekt, ktorý v svätici toto omilostenie zanechalo, bol, že nikdy viac si nezakladala na priateľstve, ani na úteche či zvláštnej láske. Všimla si, že ani osoby, ktoré vlastnili Boha a usilovali sa mu slúžiť, neboli viac v jej rukách, viac ju netrápil ani pocit, či niekomu niečo dlhuje ako priateľovi či priateľke.

Od tohto dňa vibrovalo v nej nadšenie opustiť a zanechať všetko pre Boha, lebo pochopila, že Pánova služobnica – teda ona – už bola iná, premenená Bohom na oslavu Boha. Od Pána dostala slobodu a silu uskutočniť to, čo zažila. A opustila všetko tak, ako to povedala spovedníkovi a ako jej to on odobril. Toto jej rozhodnutie, motivované zážitkom zhora, jej prinieslo také dobrodenia, ktoré po mnohé roky úsilia sama nemohla dosiahnuť. A dodáva, že to, čo v nej Pán urobil za krátky okamih, ju vôbec nebolelo. Nestálo ju nič opustiť priateľstvá a rozhovory s nimi. Je to jasný dôkaz toho, ako milosť Najvyššieho pretvára a mení oddané duše a dáva im život, a život večný!

25. kapitola – Spôsob chápania oslovenia duše Bohom bez počutia

Prečo Terézia považuje za dôležité deklarovať takéto hovory

Je to z dvoch príčin. Poznať, čo duša pri oslovení Bohom cíti a aby to spovedník či duchovný vodca vedel pochopiť. A Terézia tu myslí na svoje prvé uchvátenie, ktoré opísala v predchádzajúcej kapitole, pričom počula jasné slová: „*Už nechcem, aby si sa zhovárala s ľuďmi, ale s anjelmi.*“ Tých uchvátení mala potom viac.

Definícia mystického hovoru podľa cirkevnej učiteľky

Ako chápať, keď Boh osloví dušu nepočuteľnými, ale jasne vyhranenými slovami, Terézia charakterizuje takto:

„Sú to dobre utvorené slová, ktoré ale s telesnými ušami nemožno počuť, no rozumieť ich je omnoho jasnejšie, než ako keby ich bolo počuť; a je nemožné ich nerozumieť, keby im človek čo ako odporoval. Pretože tu keď nechceme počuť, môžeme si zapchať uši alebo upútať pozornosť na inú vec, a to tak, že aj keď ich počuť, nemožno im rozumieť. Pred tým hovorom, ktorým sa Boh prihovára duši, niet nijakého úniku, a aj keby mi ťažko padol, musím počúvať tých, čo mi ho vravia a celý rozum musí byť tak úplný, aby pochopil čo Boh chce, aby sme pochopili, takže nestačí chcieť alebo nechcieť. Pretože ten, čo môže všetko chce, aby sme pochopili, že sa uskutoční čo chce a že sa ukáže ako náš opravdivý pán. Toto mám veľmi vyskúšané, pretože moja rezistencia s veľkým strachom, čo so sebou prinášala, trvala takmer dva roky, a aj teraz sa o to niekedy pokúšam, ale málo to pomáha“.

Čo sa týka tých veľmi formovaných alebo „dobře utvorených slov“, treba ich chápať v mystickom význame. Sú to mystické skúsenosti s ideovým obsahom a verbálnym výrazom a sú v opozícii k čírym správam, komunikovaných v intelektuálnych videniach bez verbalizovania. Je to jeden zo spôsobov, ako Boh učí a poučuje dušu. O intelektuálnych videniach bude reč v 27. kapitole, ale o ušami nepočuteľných slovách hovorí Terézia ako o „nebeskej reči“, ktorú ťažko možno vysvetliť a porozumieť na zemi. Len Pán môže niekomu udeliť, niekoho naučiť, alebo dať porozumieť takéto veci. Čo on chce, vloží prehlboko do

vyvolenej duše tak, aby to mohla aj porozumieť. A je veľmi dôležité všimnúť si spôsob ako Boh dáva porozumieť duši takéto veľké pravdy a tajomstvá. Terézia to zakúsila často a zdá sa jej, že do týchto vecí sa diabol nedokáže vmiesiť, tvrdí. Ale kým sa dostala k tejto istote, prešla cestou mnohých pochybností a obáv, strachu i najrôznejších priekov, len aby sa zocelila a pripravila na takéto poučania Bohom.

Klamy, do ktorých možno upadnúť

Pri týchto úkazoch neraz dochádza aj ku klamom, do ktorých neskúsená a málo transparentná duša môže upadnúť. Kto má veľa skúseností, nemá problém rozlíšiť pravosť a nepravosť úkazu. Ide o rozlíšenie dobrého a zlého ducha. Môže sa však stať, že ide o vnútorný hovor ducha k sebe samému. O ňom Terézia ani nevedela, ale práve „dnes“ – v momente kedy to písala, sa jej zdalo, že áno, aj to je možné.

Pre nás zostávajú tri veci na rozlíšenie a analýzu hovoru:

1. Či pochádza od Boha,
2. Či od Zlého, alebo
3. O hovor ducha k sebe samému

Ak je hovor od Boha, ten sa určite naplní, lebo je pravdivý. Pôsobí operatívne, s veľkou efektivitou. Jeho účinnosť sme videli u Terézii: od momentu omilostenia sa dokázala zbaviť náklonností, ktoré ju viazali k priateľstvám, od ktorých sa sama nedokázala odpútať, ba ani to nepovažovala za brzdu v duchovnom živote. Terézia tvrdí, že všetky také hovory, ktoré mala od Boha, sa vyplnili behom dvoch, troch rokov.

Kedy môže rozum niečo vyfabrikovať

Prvý znak. Zdá sa, že osobe, ktorá veľmi prosí Boha o určitú vec s veľkým afektom a klamlivými predstavami, sa môže zdať, že počuje nejakú vec či sa udeje alebo nie. Je to celkom možné. Osoba sa nazdáva, že ide o vec mystického pôvodu, lenže až neskôr uvidí jasne čo to bolo. Je totiž veľký rozdiel medzi jedným a druhým hovorom. Ak je to hovor, čo

vytvára sám rozum, tak duša vníma, že to rozum nariaďuje niečo a že on aj hovorí. Nie je to nič iného, než usporiadanie mentálneho diskurzu alebo počúvanie toho, čo jej druhý hovorí. Ak je to hovor zhora, rozum vníma, že nepočúva, ale koná; to, čo rozum sám vytvára, je ako hluchá vec, fantáziou tvorená a nie je taká jasná ako tá, čo prichádza zhora. To prvé je v našich rukách, môžeme sa o ňom baviť alebo mlčať, to druhé je bez termínov. Márne by sme ich hľadali.

Druhý znak. Fantáziou vytvorené slová nie sú operatívne. To znamená, že nevytvárajú vnútorné efekty. Naopak, tie od Pána sú „slová a skutky“ – duša, ktorá ich prijíma, nielen „počuje“ to slovo, ale vníma, ako sa ono v nej aj „uskutočňuje“. Je tu narážka na Nový zákon „Všetko môžem v tom, ktorý ma posilňuje“ (Fil 4,13). Platí to dokonca aj vtedy, keď tie slová zhora nie sú nábožného charakteru, ale profánneho. Môžu byť dokonca represívne, teda také, ktoré sú nepríjemné a zahanbujúce pre dušu. Ale ak sú od Boha, okamžite ju disponujú, prispôbia ju a zjemnia, udelia jej svetlo, obdarúvajú ju, upokoja, či uzdravia. Ak bola práve v suchopárnosti, zmätku alebo znepokojení, priam jedným šmahom sa všetkého zbaví, ba ešte viac! Pán chce, aby porozumela jeho veľkosť v jej duši a zakúsila moc jeho slov čo sa stali skutkami v jej duši.

Terézia pripomína, že rozdiel je jasný. Presne taký, aký je medzi hovorením a počúvaním, nič viac, nič menej. Keď hovorím, vtedy usporadúvam pomocou rozumu to čo hovorím. Ale keď ku mne hovoria, nerobím nič iné, iba počúvam, nenamáham sa, iba vnímam ušami a možno aj srdcom. Keď hovor pochádza od Boha, má okamžitý účinok v mojom vnútri. Tu sa mi netreba „namáhať“, aby to, čo bolo povedané sa splnilo. Je mi to dané pasívne. Ak hovor pochádza od môjho vlastného ducha, je málo účinný, tam sa treba namáhať a „priložiť ruku k dielu“, aby sa splnilo čo je želateľné alebo nespĺnilo, čo je neprijateľné.

Ten, kto má v duchovných veciach na tejto úrovni skúsenosť, pozná jasne rozdiel medzi mystickým hovorom a pseudomystickým. Mystické hovory pripustíme aj vtedy, keď sú ťažké a keď nás stoja veľa. A opačne, neveríme im, kým nemáme kredit o ich pravdivosti.

Iné dôležité znaky pri mystickom hovore

Až na prípad predstierania, čo by bolo veľkým zlom – Terézia nazýva takého človeka „odduševnená“ duša (*un alma desalmada* – špan.) akoby zbavená vlastnej duše – len taký je schopný povedať, že rozumie, čo mu bolo udelené a ide tou cestou po celý svoj život. Ak klame, potom celý jeho život je v klamstve. Ale ak hovorí pravdu a podľa nej aj žije, potom vie, hoci nechápe ako, a diví sa tomu. A je úplne jedno, či duša chce alebo nechce rozumieť. Môže veľmi silne túžiť po tom, aby takéto hovory nemala a utešovala sa z pokoja pri meditácii a kontemplácii, ale nezáleží to ale od nej. Pochopenie je jej dané, akoby do nej vliate. K tomu, aby pochopila veci tu, potrebuje veľa času, k usporiadaniu všetkého vo svojej hlave. Pri mystických hovoroch nestráca ani okamih, aby si usporiadala myšlienky a dojmy. Sám rozum i duša sú prekvapené a ustrnuté z niektorých vecí, ktoré dokážu chápať.

Efekty spôsobené démonom

Keď hovor napodobňuje diabol, ten nielenže nenechá dobré efekty, ale zanecháva zlé. Terézii sa to stalo len asi dva- trikrát. Dal je to vedieť Pán ako sa to stalo. Zanechalo to v nej veľkú suchotu ducha, nepokoj v duši, s Pánovým dovolením veľké pokušenia a rôzne druhy utrpenia v duši. O nepokoji hovorí, že nevedno odkiaľ pochádza, odporuje duši, zraňuje ju, zarmucuje bez toho, aby sa vedelo z čoho, lebo to čo zlý hovorí duši nie je ani zlé, ani dobré. Chute a slasti, ktoré poskytuje sú veľmi rozdielne. Môže nimi oklamať len toho, kto neokúsil slasti, ktoré udeľuje Pán.

Ak ide o ozajstné, teda mystické chute, ide to jemný odpočinok, o silný, dojímavý, blažený a pokojný efekt. Terézia nenazýva takými drobné pobožnosti duše, ktoré ju pohnú k slzám a iné drobné pocity, ktoré miznú už pri najmenšom závane vetrika, aj keď sú na začiatku dobré a sväté city, ktoré ale neslúžia na to, aby determinovali tieto efekty dobrého alebo zlého ducha, o ktorých je reč. Je preto dobré byť opatrným, najmä v prípade takých, ktorí nepokročili príliš v živote modlitby, lebo ľahko môžu byť oklamaní, ak mali nejaké videnia alebo zjavenia.

Ak je vec od Boha, v duši nezostáva nijaká slabosť a naopak, ak od diabla, dušu

zanecháva akoby zhrozenú a s veľkým znechutením.

Najbezpečnejšia ochrana pred klamom

Isté je, že démon nemôže oklamať – Boh by to ani nedopustil – dušu, ktorá je pokorná a ktorá sa nespolieha na seba, ale čerpá z viery. Podrobnejší rozbor si zasluhuje väčšiu pozornosť.

Použitá literatúra

SANTA TERESA, Libro de Vida, 3-414. In SANTA TERESA, *Obras Completas*, Séptima edición preparada por Tomás Alvarez, Editorial Monte Carmelo : Burgos, 1994⁷. 1418 s. ISBN 84-7239-282-1.

SANTA TERESA, *Obras Completas*, Séptima edición preparada por Tomás Alvarez, Editorial Monte Carmelo : Burgos, 1994⁷. 1418 s. ISBN 84-7239-282-1.

SVÄTÉ PÍSMO STARÉHO I NOVÉHO ZÁKONA. Preklad a poznámky podľa vydání Spolku svätého Vojtecha v Trnave: Starý zákon z roku 1955 – Nový zákon z roku 1986. Úvody k jednotlivým spisom Prof. Jozef Heriban, SDB. Rím : SÚSCM, 1995, 2623 s. ISBN, BEZ.